

RUNOLLINEN FILOCAFE -ILTA

Pienessä Kirjapuodissa 9.4.2019

OSA III. **Tiedosta ja totuudesta filosofiassa.**
Totuus on yhteinen asia, jota kukaan ei omista.

Runoduon LeinoVirran esittämien runojen tekstit Wittgensteinin, Salomaan, Heideggerin ja Beckettin kirjoituksista.

Timo Leinonen
timo.a.leinonen@gmail.com

Sisällysluettelo

HARJOITELMA WITTGENSTEININ EVÄIN TRACTATUKSEEN NOJATEN - WITTGENSTEIN/LEINO	2
OLEVA JA EI-OLEVA - HEIDEGGER/VIRTA.....	3
KAKSI MIELTÄ -SALOMAA/LEINO.....	5
KIELENI TULEE OLLA KRISTALLINKIRKASTA! - WITTGENSTEIN/VIRTA	6
TUNNE, TAHTO JA ÄLY – SALOMAA/LEINO	8
ONKO TOTUUS EHDOTONTA? – SALOMAA/VIRTA	13
KOMMENTTINI EDELLISEEN – LEINONEN/LEINO	16
APORIA, RISTIRIITA, JOHON EI NÄY RATKAISUA VAI NÄKYKÖ SITTENKIN? – BECKETT/VIRTA	17
VALHETTA KAIKKI – BECKETT/LEINO	20

HARJOITELMA WITTGENSTEININ EVÄIN TRACTATUKSEEN NOJATEN - Wittgenstein/Leino

Maailma on kaikki, mitä siinä on, niin kuin se on

Maailma on tosiasioitten, ei vain asioitten kokonaisuus.

Tosiasiat määrittävät maailman, ja maailmassa ovat kaikki tosiasiat, sillä tosiasioitten kokonaisuus kertoo sen, miten jokin on, ja miten jokin ei ole.

Tosiasiat logiikan avaruudessa ovat maailma!

Maailma jakaantuu tosiasioihin.

Mikä tahansa tosiasia voi olla niin kuin se on,
tai olla olematta niin kuin se on,
kaikkien muiden pysyessä
niin kuin ne ovat.

Wittgensteinin tekstejä suomeksi mukailut Timo
Leinonen

OLEVA JA EI-OLEVA - Heidegger/Virta

Maailmassa, jonne ihminen on heitetty,
on sekä olevaa että ei-olevaa.

Ei-oleva on ei-mitään,
mutta ei tunnistamatonta.

Siksi kysyn:

Miksi on ylimalkaan olemassa olevaa,
vaikka voisi olla vain ei-olevaa?

Miksi on niin, että olevat kaikki on –sanat saa,
mutta ei–oleva sanan seuraa ilman jää?

Miksi on niin, että ei-oleva
on olemiselle tyhjää,
vaikka sen hyvinkin tunnen?

Löydän sen
aidosta ahdistuksesta,
jolla ei ole syytä,
ja jossa kuin leijun.

Kun se on mennyt,
muistini menneestä kertoo:
syy ahdistukseeni
oli todellakin ei-oleva,
se sanatkin vei!

Jotkut kysyvät:

Miksi aito ahdistus valtaa mielen niin harvoin?

Vastaan:

Mielemme hukkuu niin usein olevaan.
Ja mitä tiukimmin olevasta kiinni pidämme,
sitä vähemmän siitä luovumme,

ja ei-olevasta kauemmas liu'umme,
ja olevan pintaan päädymme.

Martin Heideggerin teksteistä hyvin vapaasti
mukaillut: Timo Leinonen

LÄHDE: Heidegger, Martin. *Mitä on metafysiikka?* Suom.
Salminen, Antti. niin&näin kirjat. Tampere 2010.

KAKSI MIELTÄ -Salomaa/Leino

Epäteoreettinen mieli,
kun se puhtaasti sellaista on,
on välitöntä, tiedotonta,
vailla ajatuksia ja mietteitä,
se on puhdasta toimintaa!

Teoreettinen mieli taas,
ei itse ole siinä maailmassa,
johon sen ajatukset suuntautuvat.

Se ei edes halua vaikuttaa
ajatustensa kohteeseen,
toiminnan maailmaan.

Teoreettinen mieli haluaa vain
tarkastella ja tutkia
tätä ajatustensa kohdetta.
Mielestä poissa ovat:
niin arvostelmat kuin päätösten teot!

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukailut: Timo
Leinonen

LÄHDE: J. E. Salomaa. Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus.
WSOY. 1926. s. 9.

KIELENI TULEE OLLA KRISTALLINKIRKASTA! - Wittgenstein/Virta

Logiikan filosofia ei puhu lauseista ja sanoista toisin kuin arkinen kieli, kun sanomme vaikka "Tämä on kiinankielinen lause", tai "Ei, se vain näyttää kirjoitusmerkiltä; se on kuitenkin ornamentti"

Puhun kielen paikkaan ja aikaan sidotuista epiteeteistä, en mistään paikattomuudesta, tai ajattomasta olemattomuudesta. Asioista voi vain olla kiinnostunut eri tavoin.

Puhun kielestä samoin kuin shakkipelin nappuloista, kun kerron niitä koskevat pelisäännöt, enkä kuvaa niiden fysikaalisia ominaisuuksia. Kysymys "Mikä on oikeastaan sana?" on samaa tyyppiä kuin kysymys "Mikä on shakkinappula?"

En ratkaise ongelmia, jos vain haen uusia kokemuksia. Mutta silloin voin ratkaista, jos onnistun sovittamaan yhteen asiat, jotka jo ennestään ovat tuttuja.

Kieleni välineet noituvat ymmärrystäni. Tätä vastaan taistelen filosofian tarjoamin välinein.

On taikauskoa, - ei erehdystä - väittää, että kieli ja ajattelu olisivat jotenkin ainutlaatuisia. Taikausko syntyy kieliopillisista sekaannuksista. Niihin heijastuu tunteiden paatos.

LÄHTEESTÄ:

Tekstit ovat peräisin Heikki Nymanin suomentamasta Ludwig Wittgensteinin teoksesta *Filosofisia tutkimuksia*. WSOY. 1981, s. 86 - 87 kohdista 107 - 109. Tekstit on valikoinut: Timo Leinonen.

Wittgenstein kirjoittaa esipuheessaan, että hän ei haluaisi säästää kirjoituksillaan ketään ajattelemasta, vaan jos vain mahdollista, innostaa lukijaa ajattelemaan.

Lisäksi hän sanoo halunneensa kirjoittaa hyvän kirjan, mutta siitä ei kuitenkaan tullut sellaista, eikä hänellä ollut enää aikaa parantaa sitä. Isoista asioista hän kuitenkin kirjoittaa.

TUNNE, TAHTO JA ÄLY – Salomaa/Leino

Ihmisen mittapuut:
tunne, tahto ja äly.
Nämä kolme kuvajaista
hänessä on.

Teorian maailmassa,
missä totuus asuu,
viittana on usein äly.

Toiminnan maailmasta,
löydät arvot.
Niille perustan luovat
tunne ja tahto.

Nyt kuitenkin kysyn:
*Ei kai voi olla niin,
että nämä kolme
toisilleen vieraita ovat?*

Platon sanoo:
*Tieto määrää tahdon!
Silloin tahto on vapaa,
kun tiedolta ei ovea suljeta.*

Paavali taas julistaa:
*Henki on altis,
mutta liha heikko.*
Augustinus vielä lisää:
*Tahto määrää,
mitä tiedän!*
Mutta toisin tuumaa,

Tuomas Akvinos:
*Onnen löydät,
kun tiedon löydät.
Ylin ihmisessä on näet äly.*

Tätä taas ei usko Don Scotus,
joka tuumaa:
*Tahto ei älyä kaipaa,
se itse itseänsä liikuttaa.
Äly tosin kantaa tahdon soihtua,
mutta tahto sille ohjeet antaa.
Luonnon ylle nousta voit,
jos oikein tahtoa osaat!*

Mistä sitten voi johtua,
että toisille tärkein on kirkas äly,
ja toisille taas hämärä, tajuton tunne?
Osaatko neuvoa?

Spinoza väittää,
ettei tahtoa edes ole.
Tahto on vain halu
korjata puute,
sille tieto antaa suunnan.
Siis: tiedossa on jo tahto!

Schopenhauer,
jota Nietzsche seuraa,
uskoo vallan toisin:
Tahto on kaiken perusta ja voima!
*Myös koko luonnon,
eikä vain ihmisen.*

Nyt kysyn;
*Ohjaako äly vai tunne
toimintaamme,
ja olisiko vastaus toinen,
jos toiminnan taso olisi toinen?*

En voi erottaa toisistaan:
tahtoa, älyä ja tunnetta.
Jokaisessa valinnassani
ne ovat kaikki mukana.
Toisistaan ne riippuvat,
vaikken voi toista toisesta johtaa.

Toiset tosin väittävät,
Spinozan lailla:
*Ei tahtoa ole,
sen olemassaolo on harhaa.*
Tahto on vain se valinta,
jonka halun pohjalta teen.

Joku sentään kysyy:
*Kumpi on tahdon takana
äly vai tunne?*

Hegel väittää:
Tunne on hengen hämärä liike itsessään.
Tähän lisää:
*Tunne on kokemista,
mikä ei jätä mitään ulkopuolelleen,
se vetää kaiken samaan elämän virtaan.*

Voin eritellä, mitä näen ja kuulen,
mutta en juurikaan sitä,
missä tunnetilassa milloinkin olen.

Vaikeaksi myös koen määritellä
tunteeni siitä, miten kaunis,
tai miten väärin tai oikein
jokin on.

Tunne on hämärä ja epämääräinen.
Vain älyllä voin tehdä
kirkkaita ja selviä eroja asioiden välillä.

Ehkä juuri siksi ne,
jotka tunnetta korostavat
ja sen tiedon edelle asettavat,
usein yötä rakastavat,
kun yön hämäryys
erot hävittää.

Bacon varoittaa:
Tunnetila eksyttää arvioitamme!
Huomaa myös,
että tunne pitää menneestä kiinni,
äly sen sijaan luo uudelle pohjan.
Käsityksesi voit muuttaa joskus hetkessä,
mutta tunteen kanssa on toisin,
sen muutos vaatii aikaa.

Äly jäsentää logiikan,
tunne ihmisten suhteita.
Yhdessä ne luovat todellisuuden,
joka on henkeä.

Meillä ei ole sitä henkeä,
vaan olemme siitä osa,
kuten kaikki muukin.

Kuin loogiset suhteet ja tunteet
käyvät koko todellisuuden läpi,
niin niiden kokonaisuus, henki
kattaa koko todellisuuden.

Salomaan teksteistä ajatukset muokannut: Timo
Leinonen

LÄHDE:

Salomaa, J. E. ”Tunne ja tahto suhteessa älyyn”. Totuus ja arvo
– Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 257 – 302.

ONKO TOTUUS EHDOTONTA? – Salomaa/Virta

Onko totuus muuttuva,
alati vaihtuvaa,
vai ikuista ja samana pysyvää?

Yksi väittää:
*Totuutta ei ole,
tietomme on aina suhteellista,
muusta maailmasta riippuvaa.*

Toinen vastaa:
*On olemassa,
jos vain on olemassa tietoa,
joka on täysin yleispätevää,
ja sellaista on!*

Mutta miten voin sanoa:
Ei ole olemassa mitään totuutta!
Sehän tarkoittaisi,
että olisi sittenkin olemassa yksi totuus:
On olemassa totuus,
ettei ole totuutta.

Protagoras sanoo:
Ihminen on kaiken mitta.
Siis myös mitta totuudelle.

Näinkään ei voi olla.
Sillä ei voi olla niin,
että jokaisella olisi oma totuutensa.

Miten ihmiset silloin toisiaan ymmärtäisivät,
tai ylipäänsä toisilleen puhuisivat?
Eikö silloin pitäisi jokaiselle olla myös oma kieli?

Hans Vaihinger väittää, että:
*Raja toden ja erheen välillä on
hämärä kuin raja kylmän ja lämpimän.
Ajattelukin toimii erheestä toiseen siirtyen,
tosin kulkuaan säännöstellen.*

Nietzsche sanoo:
*Mielessä ei ole tosiasioita,
on vain niiden selityksiä.*
ja toiset taas väittävät:
*Mikä on totta toiselle,
on erhettä toiselle.*

Onko sitten niin,
että totuus jostakin
riippuu ihmismielestä, eli siitä,
kuka kyseistä asiaa mielessään pohtii?

Eikö kuitenkin ole niin,
että totuus on tärkeää vain silloin,
jos uskon, että on olemassa
vain yksi totuus jostakin,
ja muut vain mielipiteitä?

Voisiko arvostelmani jostakin olla totta,
jos vain olen päätenyt siihen oikean ajattelutavan kautta,
mutta se ei silloin vielä välttämättä
olisikaan mitään yleispätevää tietoa?

Olisiko niin, että arvioni on tosi ja yleispätevä,
jos olen päätenyt siihen oikein ajatellen,
mutta yleispätevää ja riippumatonta totuutta en näin löytäisi?
Siis totuus voisi olla toisenlainen,
jos vaikkapa jokin tekoälyrobotti, tai avaruusolio,
muodostaisi arvionsa samasta asiasta.

Näin ei kuitenkaan minusta voi olla.
Ei silloin voi puhua totuudesta,
jos tulos riippuu pohtijasta.

Ei mikään voi olla totta toisella ja toisella harha,
sillä totuus ei ole ihmisen mielessä.
Mieli tosin vaikuttaa siihen,
miten itse kukin totuuden tajuaa.

Totuus ei voi olla suhteellista
tai havaitsijan mielestä riippuvaista,
sillä silloin se ei olisi yleispätevää,
ja se on totuuden mitta!

Salomaan tekstien pohjalta laatinut: Timo Leinonen

LÄHTEET:

J. E. Salomaa. "Totuuden ehdottomuus". Teoksessa *Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus*. WSOY. 1926, s. 18 - 32.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Hans_Vaihinger

KOMMENTTINI EDELLISEEN – Leinonen/Leino

Salomaa puhuu kielestä,
sanojen ja lauseiden merkityksistä
tavoitteena yksiselitteinen ja yleispätevä kieli.
Mutta eihän ihminen elä
vain sanojen ja kielen maailmassa?

Totuuskin lienee jotakin,
jota sanoilla ei edes tavoita.
Gandhin mielestä totuus on tavoite,
johon jokaisen tulisi pyrkiä siitäkin huolimatta,
ettei sitä koskaan voi saavuttaa.

Kenellekään ei ole myöskään
avainta totuuden löytämiseen,
eikä edes tietoa siitä, mikä totuus on.

Ei kukaan myöskään totuutta näe
muuta kuin omasta kapeasta näkökulmasta.
Mitä enemmän on katsojia erilaisista lähtökohdista,
sitä paremmin totuuskin hahmottuu,
jos eivät katsojat toisiaan polje tai näkemästään estä.

Tämä koskee asioita, jotka ovat edessä,
ehkä myös osin niitä, jotka ovat menneet,
tai ovat tässä ja nyt.

Timo Leinonen

APORIA, RISTIRIITA, JOHON EI NÄY RATKAISUA VAI NÄKYKKÖ SITTENKIN? – Beckett/Virta

Kysymyksiä, oletuksia, sanoa niitä siksi

Missä nyt?
Kuka nyt?
Itseltäni sitä kysymättä.
Sanoa minä.
Siihen uskomatta.

Mennä eteenpäin,
sanoa sitä menemiseksi,
sanoa eteenpäin.

Voiko olla, että yhtenä päivänä,
näin sitä mennään,
en lähtenytäkään mihinkään,
vaan pysyin aloillani,

missä,
sen sijaan että olisin
vanhan tavan mukaan
lähtenyt ulos ja
viettänyt päivän, myös yön,
mahdollisimman
kaukana kotona,
ei se ollut kaukana.

Ehkä se oli näin.
En esitä itselleni kysymyksiä enää.

Se, sanoa se, tietämättä mikä

Voi kuvitella ihan vain lepäävänsä,
ilman minkäänlaisia taka-ajatuksia,
tai jotta ajallaan voisi toimia sitäkin tehokkaammin,

eikä aikaankaan ennen kuin joutuu toteamaan,
että on kykenemätön toteamaan enää mitään.
Ei väliä miten se tapahtui.

Ehkä en ole tehnyt muuta
kuin vahvistanut pysyvää asiantilaa.
Mitään en ole kuitenkaan tehnyt.

Vaikuttaa siltä, että puhun,
en se ole minä,
itsestäni,
ei se ole itsestäni.

Alkajaiseksi näitä muutamia yleistyksiä

Miten menetellä,
mitä minä voin tehdä,
mitä minun pitää tehdä
tilanteessa, jossa olen,
miten edetä?

Puhtaasti aporian merkeissä, niinkö?
vai vakuuttelun ja kieltämisin,
jotka sitä mukaa,
joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin,
kumotaan?

Yleisesti ottaen näin.
Muitakin keinoja täytyy olla.
Muuten tämä on täysin toivotonta.

Mutta tämä on täysin toivotonta!

Samuel Beckett, suomentanut Caj Westerberg,
tekstin asettelu ja otsikointi Timo Leinonen

LÄHDE:

Beckett, Samuel (suom. Westerberg, Caj). Sanoinkuvaamaton.
Teos. 2018, s. 5.

VALHETTA KAIKKI – Beckett/Leino

Jumala ja ihmiset,
päivänvalo ja luonto,
sydämen loikat ja
kyky ymmärtää,

olen raukkamaisesti
keksinyt ne kaikki,

kukaan ei ole auttanut,
koska ketään ei ole,

keksinyt,
jotta voisin siirtää myöhemmäksi sen hetken,
jolloin minun on puhuttava itsestäni.

Ei siitä sen enempää.

Minä,
josta en tiedä mitään,
tiedän,
että silmäni ovat avoinna,

tiedän sen kyyneleistä,
joita virtaa lakkaamatta.

Tiedän,
että istun,
että kädet nojaavat polviin,

koska tunnen paineen takapuoltani vasten,
jalkapohjiani vasten,
käsiäni vasten, polviani vasten.

Käsiä vasten painavat polvet,
polvia vasten kädet,

mutta mikä painaa vasten
takapuolta ja jalkapohjia?

Sitä en tiedä.
Mikään ei tue selkääni.

Mainitsen näitä yksityiskohtia ollakseni varma siitä,
etten makaa selälläni jalat koholla ja koukussa,
silmät suljettuna.

On hyvä heti alkuun
varmistaa ruumiillinen sijaintinsa
ennen etenemistä tärkeisiin asioihin.

Mutta mikä viittaa siihen,
että katson suoraan eteeni,
kuten olen antanut ymmärtää?

Tunnen,
että selkä on suorassa,
että kaula on suorassa
eikä kiertynyt ja

että pää on vankasti
kaulan jatkeena,
kuin kuppipallo tankonsa päässä.

Nämä vertailut ovat epäonnistuneita.

Lisäksi kyyneleet valuvat
kasvojeni silmistä leualle ja kaulalle asti,

näin ei ilmeisesti kävisi,
jos kasvot olisivat etu- tai takakenossa.

Mutta en saa sekoittaa toisiinsa
pään ryhdikästä asentoa
ja katsetta,
joka on suuntautunut eteenpäin,

ei vertikaalitasoa horisontaalitasoon.

Samuel Beckett, suomentanut Caj Westerberg,
tekstin asettelu ja otsikointi Timo Leinonen

LÄHDE:

Beckett, Samuel (suom. Westerberg, Caj). Sanoinkuvaamaton.
Teos. 2018, s. 23 - 24.